

– אומר לך את מה שנגזר בשמים, ונרשם בכתב אמת שאינו
מתבטל. ושאלוהו, מכך שנאמר 'הרשום בכתב אמת', מכלל
1-משמעו 'דאיכא בשמים כתב שאינו אמת, והרי זה דבר שלא ניתן
להיאמר. לא הוה בידה דלוי תשובה לשאלות אלו. אמת ואשאל
אותן בפי מדרשא. אמרי ליה, מה ששאלו על חליצת גידמת
בשיניה, ודאי שהיא כשירה, שהרי מי 1-וכי' בתיב 'והחליצת ביד'
דווקא. וכן מה ששאלו על יבמה שרקקה דם, ופי בתיב 'ורקקה רוק'
שידיה במשמע רוק בלבד בלא דם, הרי נאמר 'ורקקה' סתם, ואי
אפשר שלא יהיה ברם קצת רוק, ורקקה כשירה היא. ומה
ששאלו על מה שנאמר 'אכל אנדר לך הרשום בכתב אמת', וכי יש
כתב שאינו אמת, לא קשיא, כאן – מה שנאמר 'בכתב אמת' הוא
בגזר דין שיש עמו שבועה, שאם נשבע הקדוש ברוך הוא לקיימו
אינו מתבטל לעולם. ופאן – כתב שאינו קרוי 'כתב אמת' הוא בגזר
דין שאין עמו שבועה, שעדיין יכול להתבטל. ויכרר שמואל בר
אמי. דאמר רב שמואל בר אמי אמר רבי יוחנן, מנין לגזר דין שיש
עמו שבועה שאינו מתקדש, שנאמר (שמואל א' ג יד) 'לכן נשבעתי לבית
עלי אם יכפר עון בית עלי בזה ובזה ובמנחה עד עולם', הרי שעונש
זה אינו מתבטל לעולם משום שהקדוש ברוך הוא נשבע לקיימו.
הגמרא דורשת את הכתוב האמור: אמר רב, דווקא בזה ובמנחה
עון בית עלי אינו מתבטל לעולם, אבל מתבטל הוא על ידי שיעסקו
בדבר תורה. ואפי' אמר, דווקא בזה ובמנחה אינו מתבטל, אבל
מתבטל הוא גם בגמילות חסדים. ובהם עצמם התקיימו הדברים,
שכן רב ואפי' מרבית עלי קאתו. רב דעסק בתורה בלבד הוה
1-חי' ארבעין שנים, ואילו אפי' דעסק בתורה ובגמילות חסדים, הוה
שיתין 1-ששים שנים.
תני רבנן, משפחה אחת היתה בירושלים, שהיו בניה מתיב כן
שמן עשרה שנה, כאן והודיעו דבר זה את רבן יוחנן בן זכאי. אמר
להם, שמא משפחת עלי אתם שנאמר עליו (שם ב' א') 'וכל מרבית
ביתך ימותו אנשים'. לבן ועסקו בתורה ותהיו. חלבו ועסקו בתורה
והיו הרבה שנים, והיו קורין אותן משפחת יוחנן על שמו של רבן
יוחנן בן זכאי.
הגמרא מביאה שמועה אחרת בענין ביטול גזר דין: אמר רב שמואל
בר אבויא אמר רב, מנין לגזר דין של ציבור שאינו נחתם. הגמרא
מפסיקה באמצע דבריו ומקשה: וכי אינו נחתם, והא בתיב (ירמיה ב'
כ) 'כי אם תכבסו בגדך ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני', ובעון
ציבור הכתוב מדבר, שהוא ככתם שאין הכיבוס מסירו, ואיך יתכן
לומר שאינו נחתם. מתרצת הגמרא: אלא כך שאל רב, מנין שאפילו
שנחתם הוא מתקדש על ידי תפילה ותשובה. והשיב: שנאמר (דברים
י' כ') 'כי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו בזה' אלהינו בכל
קרבותינו אליך, ומשמע ששומע בכל עת לתפלתנו, ואפילו לאחר
שנחתם הדין. שואלת הגמרא: והבתיב (שערי נה ח') 'דךשו ה'
בהמצאו', ומשמע שלא בכל עת הוא מצוי לקבל את תפלתנו.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא שמועילה תפילה רק בזמן 'המצאו'
הוא בתפילת יחיד, והא שמועילה בכל עת הוא בתפילת ציבור.
מפרשת הגמרא: הזמן שגם יחיד נענה אמת הוא, אמר רב נחמן
אמר רב, בראייה, אלו עשרה ימים ששין ראש השנה ליום
הבפורים.
הגמרא חוזרת לדון בדין ריקות דם: שלחו ליה לאכמה דשמואל,
יבמה שרקקה דם לפני היבם, תחלוץ ולא תתייבם, לפי שאי אפשר
לדם בלא שיהא בו ציצצון 1-טיפת רוק, וגם ריקקה זו פוסלתה
ליבום אף בלא חליצה, כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: מיתביב,
שנינו בברייתא, יכול הא דם היוצא מפיו של זב, טמא כמו רוק, וכן
כן דם היוצא מפיו האמה של זב היא טמא כמימי רגליו, תלמודו
לומר בוב (ויקרא טו ב') 'ובזב טמא' ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה
טמא, אלא טהור. הרי שדם היוצא מפיו אינו מעורב ברוק. מתרצת
הגמרא: לא קשיא, כאן ביבמה מדובר בדם שהיא מוצצת אותו
מתוך פיה שבודאי מעורב בו רוק, וכאן בוב מדובר בדם ששותת
מפיו שלא על ידי מציצה, ואינו מעורב ברוק ולכן אינו מטמא.
שנינו במשנתנו: חרש שנחלץ וכו' וחולצת לקטן, חליצתה פסולה.

רקקה היבמה ולא קראת את הפסוקים חליצתה בשירה. רקקה, ולא
חליצה ולא קראת, חליצתה פסולה. קראת ולא רקקה ולא חליצה,
אין כאן בית מיוחד 1-חשש, ואינה נפסלת ליבום. שואלת הגמרא:
מני – בשיטת מי שנויה בברייתא, אליכא בשיטת רבי אליעזר, הרי
שנינו בה, חליצה ולא רקקה ולא קראת חליצתה בשירה, והא אמר
רבי אליעזר, נאמר בפרשה 'בכה ועשה', ומכאן שכל דבר שהוא
מעשה מעכב בחליצה, ואף ריקקה מעכבת. אלא פשיטא
שהברייתא שנויה בשיטת רבי עקיבא הסובר שרקקה אינה
מעכבת. והרי קתני בברייתא, שאם רקקה ולא חליצה ולא קראת
חליצתה פסולה. ולכאן – לגבי מי היא פסולה, אליכא לעלמא –
שאיין הרקיקה מתירנה להנשא לאדם מן השוק, הלא פשיטא
הוא, מי תוין חליצה דאישתריא לעלמא – וכי יש כאן חליצה
שתירנה לשוק. אלא לאו 1-וכי לא באה הברייתא ללמדנו שאף
שרקיקה לבדה אינה מתרת, מכל מקום היא פסולת אותה
מלהתייבם לאחין. מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה שאף לשיטת רבי
עקיבא ריקקה פוסלת ליבום.
שואלת הגמרא: ולרבי עקיבא הסובר שקריאה ורקיקה אינן
מעכבות, מאי קראת ריקקה שפוסלת ליבום, ומאי קראת קרייה
1-קריאה ששנינו בברייתא שאין בה בית מיוחד ואינה פוסלת
ליבום. משיבה הגמרא: קרייה דאיתא 1-שישנה בין בתחלה קודם
החליצה ובין בפסוק לאחר החליצה, לא מיתלפא ליה – אין חשש
שהרואים יחליפו את היבמה שקראה ולא חליצה עם חליצה
גמורה, משום שיאמרו שקריאה זו היא קודם חליצה ועדיין לא
חליצה, ועל כן היא מותרת ביבום. אבל קריקה, דבתחלה ליתא
ולכפסוף איתא – שאינה אלא לאחר החליצה ולא לפניה, הרואים
אותה רוקקת מיתלפא ליה – יחליפוה בחלוצה גמורה משום
שיסברו שכבר חליצה קודם הרקיקה, ואם נתיירנה ביבום איתו
למישרי 1-יבואו להתיר כל חלוצה להתייבם לאחין, ועל כן גזרו
עליה חכמים לאוסרה ביבום.
הגמרא מביאה לשון אחרת במימרא זו: ואיכא דאמרי, תבי שלחו
ליה לאבוב דשמואל. יבמה שרקקה ולא חליצה תחלוץ לאחר מכן,
ואינה צריכה לרוק לאחר החליצה פעם אחרת, אלא די לה
ברקיקה הראשונה שהיתה קודם חליצה. הגמרא מביאה שכן
נהג רבי אמי הלכה למעשה: בי תהא יבמה דאיתא לקמייה דרבי
אמי, והוה יתיב 1-וישב רבי אבא בר כמל קמיה דרבי אמי, ורקקה
היבמה לפני היבם מקמי 1-לפני דתחלוץ לו. אמר ליה רבי אמי
ליבם, תחלוץ לה – הנח לה לחלוץ את המנעל מרגלך, וישרי לה
תיגרא – תתיר לה את ריבה, כלומר, תפטרנה ושלח אותה מבית
דין בלא ריקקה נוספת. אמר ליה רבי אבא לרבי אמי, והא בעינן
מירק – ריקקה. השיבו רבי אמי: הא כבר רקקה לה לפני שחליצה
ודי בכך. שוב שאלו רבי אבא, ותירוק פעם נוספת לאחר החליצה,
ומה תפסיד בך, ומדוע לא נהגה לכתחילה כסדר האמור בתורה,
קודם חליצה נעלו ואחר כך 'ורקקה בפניו'. השיבו רבי אמי: אם
תירק פעם נוספת נפיק מינה חורבא – עלולה לצאת מכך תקלה,
משום דאי אמרת תתיר 1-שתחזור ותירוק, אמרי הרואים דרקיקה
קמייתא שמלפני החליצה לית בה מששא – אינה כלום, ויתירו
יבמה שירקה ולא חליצה ביבום, ואם יתירו את זו אתי למישרי
1-יבואו להתיר גם חלוצה גמורה להתייבם לאחין, כמבואר לעיל.
שוב שאלו רבי אבא: והא בעינן שתהיה הרקיקה לאחר החליצה
בסדרן הכתוב בתורה. השיבו רבי אמי, בסדרן לא מעכבא, ויכולה
לירוק גם קודם החליצה. הוא ורבי אבא קבר בתחילה שרבי אבא
דחוי קא מדתי ליה בדחיה בעלמא, אך נפק דין ואשכח – יצא ועיין
בדבר ומצא ברייתא כדברי רבי אמי. דתניא, בין שהקדים חליצה
לריקה, בין שהקדים ריקקה לחליצה, מה שעשה עשוי, ואין הסדר
מעכב.
הגמרא מביאה כמה שאלות שנשאל לוי: לוי נפק לקרייתא – יצא
לכפרים, ובעו מינה – ושאלוהו שם, יבמה גידמת שאין לה ידים,
מהו שתחלוץ את מנעל היבם בשיניה. ועוד שאלוהו: יבמה שרקקה
דם לאחר החליצה, מהו דין ריקקה זו, ועוד שאלוהו: נאמר בדברי
המלאך דניאל (דניאל י בא) 'אכל אנדר לך את הרשום בכתב אמת'

במות דף קה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) ריג

58 – צא החוצה עם היבמה כדי לבדוקה אם כבר הביאה שתי
59 שערות והיא ראויה לחליצה. לכתר דנפס אבדן אמר ליה רבי
60 ישמעאל ברבי יוסי לרבי, כך אמר אמא ורבי יוסי, אמנם איש
61 כתוב בפירושא ללמדנו שקטן אינו חולץ, אבל אשה חולצת בין
62 גדולה ובין קטנה, ואם כן אין צריך לבדוקה אם הביאה שתי
63 שערות. קיבל רבי את דבריו, ואמר ליה לאבדן, תא (שוב) לבית
64 המדרש ולא צריכת לבדוקה, כבר הורה זקן (רבי יוסי) שגם קטנה
65 חולצת. נמצא שחכמים שאמר עליהם רבי שהם חולקים על
66 משנתו הפוסלת חליצת קטנה, הם רבי יוסי.
67 הגמרא מביאה את סימונו של מעשה זה: קמפסע אבדן ואתי – פסע
68 אבדן על גבי היושבים כדי לשוב למקומו. אמר ליה רבי ישמעאל
69 ברבי יוסי, מי שצריך לו עם קדוש – אדם כמותי שהעם צריכים לו,
70 ראוי לו שפסע על ראשי עם קדוש, אבל מי שאין צריך לו עם קדוש
71 כמותו, הלא יפסע על ראשי עם קדוש. אמר ליה רבי לאבדן, צודק
72 רבי ישמעאל בדבריו, קום בדיקתך – עמוד במקומו ואל תמשך
73 לפסוע על גבי היושבים. תאנא בברייתא, באותה שעה נצטרע אבדן
74 משום שריב בגנות רבי ישמעאל, וכן נענש בכך שפסעו שני נחמן בר
75 יצחק, בריה דרבנא דבספיה לאבדן ביהא עלמא – ברוך ה' שבייש
76 את אבדן והענישו בעולם הזה, ולא בעולם הבא.
77 הגמרא חזרת לדון חליצת קטנה: אמר רב אמר, מדיקריי של פרבי
78 (רבי יוסי) נלמוד, שקמנה חולצת כשהיא פועת הפעמות –
79 משמאלו לה שש או שבע שנים, שבגיל זה יש לה קצת דעת
80 ויכולה לכונן לשם חליצה. רבא אמר, אף לשיטת רבי יוסי אינה
81 חולצת עד שתגיע לעונת נדרים – עד שימלאו לה י"א שנים, ואף
82 שהיא עדיין קטנה מכל מקום נדריה נבדקים, ואם יודעת לשם מי
83 נדרה חלים נדריה. ואף חליצתה כשירה רק מגיל זה, ולא קודם
84 לכן. מסיקה הגמרא: ואולם הלכתא כרבי מאיר לא כרבי יוסי,
85 ואינה חולצת עד שתביא שתי שערות ותגדיל לגמרי.
86 שנינו במשנתנו: חליצה בשנים וכו' חליצתה פסולה, מכיון שצריך
87 לחלוץ בפני שלשה. רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים.
88 אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אין הלכה באותו הוג
89 שמכשירים חליצה, שלא בפני שלשה דיינים. מקשה הגמרא: והא
90 כבר אמר רבי נחמן תרא זמנא שחליצה צריכה שלשה, דאמר רב
91 יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, חליצה בשלשה דיינים, ומדוע הוצרך
92 לחזור ולשנות דין זה. מתרצת הגמרא: שתי מימרותיו של רב נחמן
93 צריכי. משום דאי איתמר רק הך קפריא שחליצה בשלשה, הוה
94 אמינא, הני מילי שצריך שלשה דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד
95 אפילו חליצה בפני תרי כשירה. קא משמע לן שאין הלכה באותו
96 הוג, אלא כתנא קמא הפוסל אפילו בדיעבד. ואי אשמועינן רק
97 שאין הלכה באותו הוג אלא כתנא קמא, הוה אמינא שרק בדיעבד
98 די בשלשה דיינים, אבל לכתחילה ליבעי בחליצה תמשה דיינים
99 כשיטת רבי יהודה לעיל (א). לפיכך צריכא גם למימרת רב נחמן
100 שחליצה בשלשה ולא יותר.
101 שנינו במשנתנו: מעשה שחלצו בו' בינו לבניה בבית האסורים, ובא
102 מעשה לפני רבי עקיבא והכשירו. מקשה הגמרא: אם היתה
103 החליצה בינו לבניה, מי ידענא – איך נודע מהחליצה, ועל סמך מה
104 התירוה להנשא לאדם מהשוק. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה
105 אמר שמואל, אכן היה מעשה החליצה בינו לבניה שלא בפני בית
106 דין, ואולם עדים היו רואין אותו מכוין, ואותם שנים מעידים עליו.
107 מסתפקת הגמרא במעשה זה המובא במשנתנו: איבעיא להו, האם
108 מעשה זה שחלצו בינו לבניה היה אבדן – מחוץ לבית האסורים,
109 וקא מעשה לפני רבי עקיבא שהיה בביית האסורין, או דלמא
110 מעשה זה עצמו שחלצו בינו לבניה היה בביית האסורין. פושטת
111 הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, גם בביית האסורין הנה מעשה
112 החליצה, וגם לבית האסורין לפני רבי עקיבא שהיה שם בא מעשה
113 זה.

1 אמר רב יהודה אמר רב, בבא זו במשנתנו, דברי רבי מאיר היא.
2 שכן כל מקום שנאמר במשנה 'חליצה פסולה', אף שאינה מתירה
3 את היבמה לשוק, מכל מקום מדרבנן היא פוסלת אותה ליבום,
4 כדין חלוצה האסורה מן התורה ביבום. ואם כן מה ששנינו
5 במשנתנו שחליצת קטן פסולה, אינו אלא לשיטת רבי מאיר (לעיל
6 צ). הסובר שחליצת קטן מכל תשע שנים ויום אחד פוסלת את
7 היבמה ליבום. אבל חכמים אומרים, אין חליצת קטן כלום, ועדיין
8 היא מותרת ביבום.
9 שנינו במשנתנו: קמנה שחלצה וכו' תחלוץ משתגדיל. אמר רב
10 יהודה אמר רב, בבא זו במשנתנו דברי רבי מאיר היא, דאמר 'איש'
11 כתוב בפירושא, שנאמר (דברים כה) 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את
12 יבמתו' וגו', ומכאן שדווקא 'איש' גדול חולץ ולא קטן, ומקשינן
13 (ומקישים) אשה לאיש, שאף מה שנאמר בהמשך הכתוב 'ועלתה
14 יבמתו השערה' אינו אלא ביבמה גדולה, אבל קטנה אינה חולצת.
15 אבל חכמים אומרים 'איש' גדול כתיב בפירוש דווקא לגבי היבם,
16 אבל האשה בין גדולה ובין קטנה חולצת, ולא הוקשה היבמה
17 ליבם. מפרשת הגמרא: מאן חכמים – מי הם חכמים החולקים על
18 רבי מאיר, שיטת רבי יוסי היא. הגמרא מביאה מקור לדריה מתוך
19 מעשה שהיה, ואגב כך מביאה נידון אחר בענין תפילה: דברי רבי
20 ורבי שמעון בר רבי הוו יתבי בבית מדרשו של רבי. פתח חד מיניהו
21 ואמר, המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה כלפי הארץ, משום
22 שהשכינה נמצאת בארץ במקום המקדש, שנאמר (מלכים א' ט) 'והיו
23 עיני ולבי שם כל הימים'. וחד אמר, המתפלל צריך שיתן את עיניו
24 למעלה, משום שעיקר מקום השכינה הוא בשמים, שנאמר (איכה ג
25 כא) 'נשא לבבנו אל כפים אל אלהים'. אדחקי ו-בינתיים אתא
26 רבי ישמעאל ברבי יוסי לגביהו, ואמר להו, קמא עסקיתו – במה
27 אתם עוסקים. אמרו ליה, כך אמר אמא ורבי יוסי, המתפלל לתת
28 עיניו למטה למקום השכינה שהיא בארץ, ואולם את לבו הוא
29 צריך לכונן למעלה לשמים, כדי שיתקיימו שני מקראות הללו, גם
30 יהיו עיני ולבי שם כל הימים, וגם 'נשא לבבנו אל כפים'.
31 הגמרא מביאה ויכוח שהתעורר בין תלמידי רבי תוך כדי מעשה
32 זה בענין כבוד הציבור: אדחקי ו-בינתיים אתא רבי למתיבתא
33 לדרוש את דרשתו, והלכו כולם לשבת על מקומם. אינהו – רבי
34 חייא ורבי שמעון בר רבי דהוו קלילי ו-שגופם קל יתביו בדיקתיה
35 – התיישבו במקומם במהרה, אבל רבי ישמעאל ברבי יוסי שהיה
36 בעל בשר, אגב יוקריה ו-מחמת כובדו לא הספיק להגיע למקומו
37 לפני שהתיישבו האחרים על מקומם, והוה מפסע ואויל – והוצרך
38 לפסוע לאטו על גבי היושבים בבית המדרש כדי להגיע למקומו.
39 אמר ליה אבדן תלמידו של רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי, מי הוא
40 זה שמפסע על ראשי עם קדוש. אמר ליה, אני ישמעאל ברבי יוסי,
41 שבאתי ללמוד תורה מרבי. אמר ליה אבדן, ובי אתה הנון ו-ראוי
42 ללמוד תורה מרבי. אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי, לדבריה, ובי
43 משה היה הנון ללמוד תורה מפי תנבורה, הלא גם הוא היה נראה
44 כמיקל בכבוד הציבור בכך שניב וכל הציבור עמד לפניו. אלא
45 מכאן שמותר להקל בכבוד הציבור במקום הצורך. אמר ליה
46 אבדן, ובי משה אתה שכל עם ישראל היו צריכים לו, ועל כן היה
47 רשאי להקל בכבוד הציבור, אבל אתה אינך ראוי לכך. אמר ליה
48 רבי ישמעאל ברבי יוסי והשיבו כנוסח דבריו, ובי רבי רבך אלהים
49 הוא שהכל צריכים לו, וכשם שמושה היה ראוי ללמוד תורה מפי
50 הגבורה, כן ראוי אני ללמוד תורה מרבי. אמר רב יוסף, שקליה רבי
51 למרפסיה – קיבל רבי את גמולו על כך ששמע שביא אבדן את
52 רבי ישמעאל ברבי יוסי ולא מיחה בידו, בכך דקאמר ליה רבי
53 ישמעאל ברבי יוסי לאבדן, 'וכי רבך אלהים' ולא אמר לו 'וכי רבי
54 אלהים', ואף שגם רבי ישמעאל ברבי יוסי היה תלמידו של רבי.
55 הגמרא מביאה את המשכו של מעשה זה: אדחקי ו-בינתיים אתא
56 יבמה לקפריה דריב לצורך חליצתה. אמר ליה רבי לאבדן, פוק בדיקה